

פרשה ארץ ישראלית / האזינו

כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל גּוֹזְלֵיו יִרְחֹף - נשרים בארץ ישראל בהווה ובעבר

מאת: טליה זיסקין

עיטורי נשרים מוכרים ממקדשים ופריטים פולחניים (מזבחות, תבליטים ופסלים) בתקופה הרומית, היות שהנשר היה סמלו של הלגיון הרומי וסמל ראש האלים. בתקופה הביזנטית איבד הנשר מסמליותו הפוליטית, אך סמליותו הדתית נשארה. ככל הנראה, עיטור הנשר בבתי הכנסת הותאם לתכנים יהודיים והוסב לסמל את כוחו ואת גבורתו של הקב"ה. הנשר בבית הכנסת הוא מעין תזכורת לבאי המקום בדבר שלטונו של האל על עם ישראל ועל העולם כולו, ונועד לבטא את כוחו ועוצמתו האינסופיים של האל ואת יכולתו להגן על המאמינים. ככתוב בפרשתנו **כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ, עַל-גּוֹזְלֵיו יִרְחֹף; יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֵהוּ, יִשְׂאֵהוּ עַל-אֲבָרְתוֹ; ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ, וְאִין עִמּוֹ אֵל נֹכַר; יִרְכָּבֵהוּ עַל בְּמַתֵּי אֲרָץ, וַיֹּאכַל תְּנוּבַת שָׂדֵי...** (דברים לב יא-ג).

ברחבת הכניסה למוזאון עתיקות הגולן בקצרין, אפשר לראות חלק מהממצאים שנמצאו בחפירות הארכאולוגיות מהתקופות השונות בגולן, וביניהם את עיטורי הנשרים מ'נשוט' ומ'דבורה'.

הנשר מוזכר בתנ"ך פעמים רבות וגם בשירת האזינו. השירה מדמה את הקב"ה בהצלתו את ישראל לנשר המגן על גוזליו **כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ, עַל גּוֹזְלֵיו יִרְחֹף, יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֵהוּ, יִשְׂאֵהוּ עַל אֲבָרְתוֹ** (דברים לב יא). פסוק זה מתייחס לאחת התכונות המאפיינות את הנשר: הדאגה לגוזלים. דאגה זו של הנשרים מתבטאת בכך שהזכר והנקבה שותפים במידה שווה בדגירה על הביצים, ולאחר בקיעת הגוזלים בהאכלתם דרך המקור במזון שעוכל למחצה בקיבתם. בששת השבועות הראשונים ממשיכים שניהם לחמם את הגוזל, ורק כשהגוזל כבן חודשיים משאירים אותו לבד.

הנשר הנפוץ בארץ ישראל הוא הנשר המקראי. זהו אחד מהעופות הדורסים הגדולים. מוטת כנפיו יכולה להגיע עד 2.8 מטר, ומשקלו ל-8 קילוגרם. ציד, הרעלה, התחשמלות וצמצום אזורי הקינון בגלל פעילות צה"ל - כל אלו גרמו לירידה באוכלוסיית הנשרים. בשיתוף חברת החשמל ורשות הטבע והגנים נערכים ניסיונות לשמירה על הנשרים ולהגדלת אוכלוסייתם. ישנם כיום זוגות נשרים במדבר יהודה, בנגב וברמת הגולן. במצוקים של נחל גמלא קיימת מושבת קינון של נשרים, מהגדולות בארץ, וגם היא נפגעה מאוד בשנים האחרונות כתוצאה מפעילות האדם באזור.

על חשיבותו של הנשר בעת העתיקה בארץ ישראל אפשר להסיק מנוכחותו בעיטורי בתי כנסת רבים. בחפירות ארכאולוגיות של בתי כנסת מהתקופה הביזנטית (מהמאה הרביעית עד המאה השביעית לספירה) בגליל ובגולן נחשפו אבנים מעוטרות, ועליהן עיטורי אריות, מנורות ונשרים (הנשר כמייצג העופות הדורסים בכלל). בכפר נחום התגלה נשר במרכז המשקוף שמעל פתח הכניסה המרכזי ובאבן הראשה של אחת מקשתות המבנה. בכורזין נמצא תבליט של נשר על גמלון בראש המבנה, ובגוש חלב גולף נשר בתקרת המשקוף שמעל פתח הכניסה. על משקופים שנתגלו בכפר דבורה ובמרות עוטרו נשרים. באבן הראשה של קשת משחררת, בשבר של משקוף גמלוני בעין נשוט שבגולן ועל כותרת עמוד שהיה חלק מההיכלית (ארון הקודש) באום אל קנטיר, נמצאו גם כן עיטורי נשרים.

לעיון נוסף

- אלון עזריה (עורך), **החי והצומח של ארץ ישראל (כרך 6)**, עמ' 129-133
- יובל-חכם נעה, "כנשר יעיר קנו" - למשמעותו של מוטיב הנשר בבתי הכנסת הקדומים בגליל ובגולן", **קתדרה** (124), תמוז תשס"ז, עמ' 65-80
- מאיר דפנה וערן, **בתי כנסת קדומים ברמת הגולן**, ירושלים תשע"ג, עמ' 54-63, 92-108